

MINDERER ELŐSZAVA AZ AUGSBURGI GYÓGYSZERKÖNYVHÖZ

Raimund Minderer (1570 körül–1621), a hasonló nevű híres alkimista fia, 1590-től Ingolstadtban kezdte meg tanulmányait, majd 1597-ben Ingolstadtban is szerzett orvosi diplomát. Majd tízesztendei utazgatás és tudományos kutatómunka után 1606-tól Augsburgban telepedett le, ahol orvosi praxist nyitott. 1610-ben nevezték ki a város főorvosának. Oly sikeresen gyógyított, hogy Habsburg Mátyás császár és Miksa bajor választófejedelem házi orvosaként is működhetett. Tucatnyi kémiai, gyógyszerészeti, katonai orvosi és járványtani munkája látott napvilágot: legfontosabb műve egy katonai gyógyszerkönyv volt, amelyet halála után is többször kiadtak.

Gyógyszerkönyvek (pharmacopoeák vagy dispensatoriumok) a 15. század óta jelentek meg Európában. Az első hivatalos városi gyógyszerkönyv azonban Valerius Cordus 1542-ben publikált nürnbergi *Dispensatoriuma* volt, amelyet a városi tanács megrendelésére készített. (Állami gyógyszerkönyvek ekkoriban még nem léteztek.) Az első augsburgi gyógyszerkönyvet 1564-ben adták ki: ez a pharmacopoea vált aztán az európai gyógyszerkönyvek mintájává. A korabeli gyógyszerkönyvek nem csupán azt a célt szolgálták, hogy egységes útmutatást adjanak a gyógyszerészeknek az egyes szerek elkészítési módját illetően, hanem az engedélyezett gyógyszerek számát és típusait is szabályozni igyekeztek. A gyógyszerkönyveket általában úgynevezett taxák, árszabások is kiegészítették, amelyek pontosan meghatározták az adott városban árusítható orvosságok árát.

Az alábbi szöveg több szempontból is érdekes lehet számunkra: egyrészt megtudhatjuk belőle, milyen gyógyszertípusok léteztek a 17. század elején, másrészt Minderer a gyógyszerkönyv forrásait is felsorolja, harmadrészt pedig egy effajta gyógyszerkönyv céljait is tisztázza. Igen érdekes az a pár sor, amely az orvostudomány és gyógyszerészet haladásáról, fejlődéséről szól. A fejlődés számunkra ma oly magától értetődő, ám csupán a 18. században központivá vált fogalma éppen a 16. század legvégén jelent meg az európai gondolkodásban. Ami azonban a fejlődés egy sajátos változatának, az evolúciónak a fogalmát illeti, azt éppen az orvostudomány – az embriológia – hozta létre, és éppen a 17. század folyamán.

Előszó

Raymundus Mindererus augsburgi orvos és fizikus¹ bevezetője az augsburgi gyógyszerkönyvhöz²

Ismét kiadjuk, Tisztelt Olvasó, azt az augsburgi gyógyszerkönyvet, amelyet már korábban ötször kinyomtattunk, most azonban ismételten átnéztünk, kijavítottunk, kibővítettünk, és régóta áhított, híres és kiváló orvosságokkal gazdagítottunk. Gyógyszer-

¹ A korban a *physicus* szó nem fizikust, hanem városi vagy tartományi alkalmazott orvost, afféle közegészségügyi főfelügyelőt jelentett.

² *Pharmacopoea Augustana. Iussu et auctoritate amplissimi senatus a collegio medico rursus recognita, ac elaboratior et auctior, nunc sextum in lucem emissa, Augustae, Vindelicorum, 1613, [12].*

Gr. gr.	} DESIGNAT	Gramm.
ʒ. S. vel ʒ.		Dimidium Scrupulum.
ʒ. i.		Scrupulum.
ʒ. ii.		Drachmam.
ʒ. S.		Unciam dimidiam.
ʒ. ii.		Unciam.
ʒ. S.		Libram dimidiam.
ʒ. i.		Libram.
M.		Mercurium.
N.		Nummulum.
P.		Populum.
ANA.		Æquale pondus aut mensuram, duarum vel plurimum medicamentorum.

Súlyok és mértékek a *Pharmacopoea Augustana* bevezetőjéből

könyvünket avégett, hogy tetszetősebb, ékeesebb és használhatóbb legyen, megfelelő osztályokra vagy rendekre osztottuk, annak érdekében, hogy elkerülve minden zavarosságot, művünk minél világosabb legyen, és olvasói könnyebben kezelhessék.

Mint hogy szinte mindenfajta gyógykezelés a feldolgozó, előkészítő, változtató, emésztést elősegítő, hígító, tisztító, oszlató és utat nyitó szerekkel kezdődik, mi is először a szirupokkal kezdve – hiszen az általánosan elfogadott gyakorlat szerint velük szokták kezdeni a hajtószer felsorolását – az említett gyógyszertípusokat szerettük volna bemutatni, közvetlenül kiegészítve a kifejezetten hajtó hatású szirupokkal és mézekkel is. Ezután következnek a kímélő hatású pépek és szopogatnivalók (*electuaria*), amelyet az oldó (*hashajtó*) hatású, képlékeny és szilárd formában egyaránt előállítható szopogatnivalók követnek majd. A következők a sorban a labdacok (*pilulae*), amelyeket a kivonatok és sók osztálya követ. Ezután jönnek a főzetek és a porok, majd az eklegmák és a nyalatok (*linctus*) következnek. Eztán vesszük sorra az erősítőszereket (*corroborantia*), illetve a fűszerfajtákat – utánuk sorakoznak a trokhiszkoszok (*pastillae*) és a kenőcsök (*collyria*). Nagyjából a gyógyszerkönyv közepén mutatják felénk fényes orcájukat az ellenmérgek (*antidotumok*) és az opiátok, a befőttekkel és a tartósított szerekkel (*condita et conserva*) együtt, majd méltán következnek azok a folyadékok, amelyekben az előbbieket általában oldani szokták. Itt sorakoznak az olajak, az általában belőlük készülő kenőcsök, továbbá a borogatások (*emplastra*), illetve a viaszos készítmények, néhány olyan gyógyszerkészítménnyel együtt, amelyek a műteljessége szempontjából fontosak avégett, hogy ekképpen a könyvünk kifogástalanul tökéletes és céljának megfelelő legyen.

E mű első összeállításában jelentős, pontos és kiváló munkát végzett egykor a nemes és nemzeti Adolphus Occo doktor úr, Augsburg harmadik főorvosa, aki az akkori augsburgi gyógyszerkönyvet Mesue, Nicolaus Alexandrinus és Nicolaus Myrepsus, valamint Anutius Foesus, Cordus, Fuchsius, Coudenbergius és más kipróbált szerzők alapján először megszerkesztette, és akinek művét kollégáinak következő nemzedéke, majd a miénk is fáradhatatlan szorgalommal és éjszaka napot nem kímélő igyekezettel egészítette ki többszörösen kipróbált szerekkel, világos magyarázatokkal, bővítményekkel és ékítményekkel.

Tapasztalatunk szerint minden új kor új nemzedéket is szül, a tudomány pedig, ahogy az idő telik, nem csupán előrehalad, hanem folyamatosan tökéletesedik is egyben. Tanúi lehetünk, hogy a napok teltevel és az idő örök tovaáramlásával tudásunk egyre csak csiszolódik, mégpedig oly módon, hogy az előző nap ismereteit a következő átveszi és számos tapasztalat alapján még inkább megszilárdítja és megerősíti. Minthogy pedig az orvostudomány gyarapításában, ékítésében és az emberiség minél nagyobb hasznára fordításában a spanyol, francia, olasz, német, belga és egyéb nemzetiségű orvosok legkiválóbbjai az elmúlt években valóban kemény munkát végeztek, számos új orvosság, amelynek formuláit szinte mindenütt a világon gyakran és sikerrel alkalmazzák, hiányzott már korábbi gyógyszerkönyvünkből. Ezekből is bőséges választékot kínálunk olvasóinknak.

Ne gondolja azonban senki, hogy az itt közzétett gyógyszerrecepteket vagy bármiféle gyógyszerfeleséget csak azért vettük be gyógyszerkönyvünkbe, hogy annak terjedelmét növeljük. Hiszen kizárólag olyan orvosságokat tettünk közzé – polgártársaink hasznát és érdekét szem előtt tartva –, amelyeket neves emberek találtak föl, amelyek értékét hosszú időn át sokféle tapasztalat bizonyította, amelyeket számos tudós kedvvel ítélte és bizonyítható kísérletek alapján használnak előszeretettel, illetve amelyeket a jövőben társadalmunk nem nélkülözhet, de nem is kívánna nélkülözni. Azokat a szereket is becsülettel ismertettük azonban, amelyekről egyesek úgy vélik (annak ellenére, hogy a tudósok joggal tartják őket értékesnek és hasznosnak), hogy jobb lenne titokban tartani és elhallgatni őket a közönség elől [...].

